

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Kadın İradesi Bağlamında, “Tomris Efsanesi” Filminin Göstergebilimsel Çözümlemesi

Semiotic Analysis of the Film “Tomris Myth” in the Context of Gender Equality and Women’s Will

<http://dx.doi.org/10.22559/folklor.1756>

Ergün Koca*

Öz

Sinema, hareketli resimlerin birbiri ardına sıralanmasıyla oluşturulan bir anlam üretme aracıdır. Görsel ve işitsel öğelerin birleşmesiyle oluşturulan kurgusal öyküler, göstergeler aracılığıyla bir dil oluştururlar. Sinema kullandığı bu göstergelerle düz anlam bakımından bir yandan gerçeği olanca açıklığıyla yansıtırken, diğer yandan da yan anlam bakımından çağrışım, gönderme, kültürel kodları öne çıkarma ve anlamlandırma yönüyle görünenin ardındaki görünmeyenleri de anlatan bir dile sahiptir.

Ortak Türk tarihinin en önemli kesitlerinden olan Saka dönemini ve dönemin fenomen karakteri Tomris’in halkı için verdiği özgürlük ve var olma mücadelesini anlatan “Tomris / Tomiris Efsanesi”) filmi, hem Kazak sinemasının dev bir prodüksiyonu hem de güçlü görüntüsel ve işitsel göstergeleriyle, mekan ve zamanın diliyle, kültürel kodlarıyla, çağrışım ve göndermeleriyle, imgesel altyapısıyla, dizi ve dizimindeki seçkisiyle, düz anlam ve yan anlam düzlemiyle Kazak yedinci sanatının baş yapıtı özelliğini taşımaktadır. Film, kurgusuyla, büyüyle, steplerin o muazzam çıplaklığının yarattığı şölenle birlikte şiirsel bir destanı izlemi fırsatı sunmaktadır.

Filmde, M.Ö. VI. yüzyılda yaşayan Türk tarihinin en büyük kadın savaşçısı Saka Türklerinin Başbuğu Tomris Hatun’un hayatı ve mücadeleleri anlatılmaktadır. Özellikle Pers Kralı II. Kyros’u bozguna uğrattığı savaşla dünya tarihinde önemli bir konum edinmiş olan Tomris Hatun’un hayatının senaryolaştırılıp, kurgulanıp başta Türk dünyası olmak üzere tüm dünyaya sunulması, toplumsal bakış açısı noktasında “kadın” öznesinin öne çıkartılması önemli bir sosyo-kültürel aktarımdır.

Bu yaklaşımlarla, çalışmada “Tomris” filminin, F. de Saussure’nin gösterge anlayışı ve Roland Barthes’in anlamlandırma yöntemi temel alınarak göstergebilimsel

* Prof. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi. ergun-koca@gau.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-4003-1851

çözümlemesi ve anlamlandırması yapılacaktır. Esasda, steplerin özgürlüğü için savaşan Amazon ruhlu İskit (Saka) kraliçesi, kimi kaynaklara göre dünyanın ilk kadın hükümdarı olan “Tomris” karakterinden hareketle, eski Türk devlet geleneğinde kadına verilen değer ve kadın iradesi vurgulanacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Tomiris (Tomris), kadın hükümdar, kadın iradesi, göstergebilim, sinema, göstergebilimsel çözümleme, anlamlandırma vb.*

Abstract

Movies, as moving pictures in sequence, are meaning generation or inference tools. Fictional stories, formed by combination of audio-visual elements, form a language through indicators. Movies, using these indicators, not only reflect the reality in its purity in the sense of direct meaning, but also have the language of conveying invisible behind the invisible as a connotative meaning such as association, reference, cultural codes assertion and interpretation.

The film “Tomris / The Legend of Tomiris”, which tells about the Saka period, which is one of the most important sections of the common Turkish history, and the struggle for freedom and existence of Tomris, the phenomenon character of the period, is both a giant production of Kazakh cinema and with its strong visual and auditory indicators. With the language of the time, its cultural codes, its associations and references, its imaginary infrastructure, its selection in the series and syntax, its denotation and connotation, it has the characteristic of being the masterpiece of Kazakh seventh art. The film offers the opportunity to watch a poetic epic with its fiction, magic and the feast created by the immense nakedness of the steppes.

In the film, the life and actions of Tomris, the greatest female warrior in Turkish history, the leader of the Saka Turks, who lived in the sixth century BC, are told. Especially the Persian King II. It is an important socio-cultural transmission that the life of Tomris, who has gained an important position in world history with the war he defeated Cyrus, is scripted, fictionalized and presented to the whole world, especially the Turkish world, and to highlight the “woman” subject in terms of social point of view.

With these approaches, the semiotic analysis and interpretation of the movie “Tomris” will be made based on F. de Saussure’s understanding of signs and Roland Barthes’s interpretation method. In fact, the value given to women in the old Turkish state tradition and the will of women will be emphasized, based on the character of the Amazon spirit Scythian (Saka) queen who fought for the freedom of the steppes and the “Tomris” character, the first female ruler of the world according to some sources.

Key Words: *Tomiris (Tomris), female ruler, female will, semiotics, cinema, semiotic analysis, signification etc.*

Giriş

Bu çalışmada, göstergibilimsel çözümleme yöntemi kullanılarak, "Tomiris Efsanesi" adlı Kazak sinemasının son yıllardaki en başarılı filminin çözümlemesi yapılmıştır. Bu film, sinema ve kurgunun gücünü kullanarak, özellikle Rus çarlığı ve Sovyet dönemiyle bir asırdan daha fazla, tarihiyle, kültürüyle, kısmen diliyle irtibatları koparılmış Kazak halkına, geçmişiyile bugünü birbirine bağlama, tarihi ve kültürel bilinç uyandırma, nesillerine köklerini hatırlatma gibi asli iletileri aktarmasının yanı sıra aynı zamanda "**kadın**" kavramının atalarınca tarihi kabulünü ve değer atfını bugünle karşılaştırma imkanı sunmaktadır.

Aynı zamanda devlet destekli Kazak sinemasının Жаужүрек мың бала (Cesur Yürek Bin Bala / Evlat), Гибель Отрапа (Otrar'ın Ölümü), Қазақ Хандығы - Алмас Қылыш (Kazak Kanlığı / Elmas Kılıç) **Кочевник / Көшпенді** (Göçebe) gibi kurgusu tarih olan çok başarılı yapımları takiben ortaya konması yönüyle de takdire şayandır. Bu durum, hem Kazak sinema severlerinin, hem sinema sektörünün, hem de devletin desteği ve ilgisinin sonucudur. Yapım, dönemin dili ve eski Farsça içerikli çekilmesinden dolayı Kazakça, Rusça, İngilizce ve hatta Türkçe altyazı veya dublajla izleyiciyle buluşmuştur. Uzun metrajıyla dikkat çeken filmin, oldukça gerçekçi savaş sahneleri, mekan seçkileri, en seçkin kostüm tasarımları, toplumsal cinsiyet dengelerini de öne çıkartan nerdeyse her karesinde erkeğiyle yan yana olan **kadın / kadınlar vurgusu**, steplerin her çağda kanla sulanmış acı hikayelerini terennüm ettiren, bağırp çağırmdan ama içinde bir kadının ve onunla birlikte bir toplumun isyanını barındıran derin ve kederli müziğiyle, yalnız Kazak halkını değil aynı zamanda onlarla ortak geçmişi paylaşan tüm Türk Dünyasını ilgilendirmesi bakımından akademik ortama taşınması önem arz etmektedir.

Film, Yunan Tarihçi Herodot'a ve ünlü filozof El-Fârâbî et-Türkî'ye dayandırılıp M.Ö. 6. yüzyılda yaşayan Türk tarihinin en büyük **kadın hükümdar ve savaçsısı**, Saka / İskit Türklerinin Başbuğu, Tomiris Hatun'un hayatı ve mücadelelerini anlatırken; aynı zamanda dönemin Saks - Massagets gibi bozkır kabileleri arasındaki iç çekişme ve kavgaları, dostlardan gelen hainliği, açgözlülüğü, çıkar çatışmalarını, göçebeliğin zor yaşam şartlarını, var olma ve yok olma dengelerini, dönemin kültürel altyapısını, insana ve doğaya bakış açısını, gelenek-görenekleri, somut olmayan bir çok kültürel mirası ve insani değerleri, **kadın ve kadının toplum ve devlet yönetimindeki etkinliğini**, inançları ve şamanları, birçok tarihi kesiti vb. tüm dünyaya sunmuştur.

Gerek senaryo, gerek uzam ve mekan seçkinliği, gerek kast ve kostüm, gerek teknik ve teknolojik altyapısı ve kullanımı, gerek rejî bakış açısı, gerekse karakter seçimi ve uygunluğu filmin etkisini artırmış ayrıca geçtiği dönemi, dönemin yanlış ve doğrularını, olaylarını merak konusu haline getirmiştir. Bu denli etki alanı geniş bir yapımın göstergibilimsel bir bakış açısıyla analiz edilmesi bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. Amaç, bu yöntem kullanılarak filmin en önemli alt metni olan "**bir kadının irade koyarak gösterdiği var olma mücadelesini**" görünür hale getirebilmektir.

Bu yaklaşımlarla, çalışmada “Tomris” filminden alınan görsel kesitlerin de yardımıyla, F. de Saussure’nin gösterge anlayışı ve Roland Barthes’in anlamlandırma yöntemi temel alınarak göstergebilimsel çözümlemesi ve anlamlandırma yapılacaktır.

Peki göstergebilim nedir? Göstergebilimsel çözümlemede öne çıkan kuram ve kavramlar nelerdir? Göstergebilim sinemaya nasıl uygulanır? gibi sorulara cevap verilmesi önemlidir ve bu yapılırken de çalışmanın dayandığı teorik altyapıya da değinilmiş olacaktır.

1. Göstergebilim, Sinema ve Anlamlandırma

Göstergebilim, insanların bir topluluk yaşamı içinde birbirleriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları **doğal diller** (söz gelimi Türkçe, Fransızca, İngilizce, Çince, vb.), çeşitli **jestler** (el-kol-baş hareketleri), **sağır-dilsiz alfabeti**, **trafik işaretleri**, **bazı meslek gruplarında kullanılan flamalar** (söz gelimi denizcilerin flamaları), **reklam afişleri**, **moda**, **mimarlık düzenlemeleri**, **edebiyat**, **resim**, **müzik**, **reklam filmleri**, **sinema** vb. çeşitli birimlerden oluşan birer dizgedir. (Rifat, 2009 :12).

Çağdaş göstergebilimin temelleri 20. yüzyılın başında atılmıştır. **Amerikalı Charles Sanders Peirce** ve **İsviçreli Ferdinand de Saussure** çağdaş göstergebilimin ilkleri olarak öne çıkarlar. Saussure göstergebilimi (semiology / semiyoloji), “Genel Dilbilim Dersleri” adlı çalışmasında göstergelerin, toplumun günlük hayatı içerisindeki durumunu inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır (Saussure, 1985: 18). Saussure’a göre dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir. Dilbilimsel gösterge Saussure tarafından ses imgesi (gösteren) ve kavram (gösterilen) olarak işlenmektedir. Saussure’a göre, gösterenler ve gösterilenler dış kaynaklardan bağımsızdır. Ses imgeleri ve kavramlar kolektif bir yapıdadır ve toplumsal anlaşmalarla belirlenmektedir (Saussure, 1985: 72). Onun için de, yazıyla, sağır-dilsiz alfabetiyle, simgesel nitelikli kutsal törenlerle, bir toplumda incelik belirtisi sayılan davranış biçimleriyle, askerlerin bildirişim belirtgeleriyle karşılaştırılabilir. Ancak, dil yani dilsel göstergeler bu dizgelerin en önemlisidir.

Toplum yaşamında göstergelerin etkisini gören Saussure, gelecekte göstergebilim olarak adlandırılacak bir bilim dalının kurulacağından bahseder ve “Göstergebilim göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize.” der. Aynı zamanda dilbilimin daha genel nitelikli olan bu bilimin bir bölümü olacağını öngörür (Saussure, 1998: 46).

Charles Sanders Peirce ise, göstergeler kuramı tasarlayarak adını “semiotic /semiyotik” olarak nitelendirmiştir. Mantıkla yakından ilişkili olan bu kuramda Peirce, göstergeleri Saussure’un dilci, dilbilimci gözüyle yaklaşımlarından ve ikili karşıtlıklarından ayrı olarak üçlü olarak tasarlamıştır. Peirce’nin en önemli üçlüsü **gösterge**, **yorumlayan ve nesne’dir**. Bir diğeri ise **görüntüsel gösterge**, **simge** ve **belirti’dir** (Rifat, 2009: 30-34). Peirce çalışmasında hem dilsel hem de dil dışı göstergelerin mantıksal işlevini ön plana

çıkarırken, Saussure göstergelerin toplumsal yönünü vurgulamıştır.

Saussure ve Peirce'nin temelini atmış olduğu göstergebilimsel analizler, 1960'lerden sonra bağımsız bir bilim haline dönüşmüştür. Avrupa'da ve Amerika'da birçok bilim insanı göstergebilimi farklı disiplinlere uygulamıştır. Avrupa'da başta Roland Barthes olmak üzere Christian Metz, Algirdas J. Greimas gibi kişiler bir gelenek oluştururken; Amerika'da Peirce'e dayanan bir gelenek oluşmuş ve Charles W. Morris, Ivor A. Richards, Charles K. Ogden, Umberto Eco gibi araştırmacılar öne çıkmıştır. (Rifat, 2009: 41-69).

Göstergebilime çok farklı bakış açıları getiren ve alanını genişleten bilim insanlarında biri de **Roland Barthes'tir**. Barthes, "Çağdaş Söylemler" adlı çalışmasında kitle kültürünü söylem üzerinden incelemiş ve aynı zamanda ideolojik olarak durumu eleştirirken söz konusu olayı göstergebilimsel bir yaklaşım tavrıyla ele almıştır. Barthes, belli bir birikim ile değerlendirilebilecek olan gösterge dizgelerinin bilimi niteliğini taşıyacak genel bir göstergebilimi kurmayı hedeflemiştir. Göstergebilim İlkeleri'nde Saussure'nün göstergebilimini dilbiliminin üstünde görmesini değiştirerek, göstergebiliminin alt bölümü olarak ele almıştır. Kendisi, Saussure gibi yazıya ağırlık vermemiştir. Ona göre gösterge dizgeleri dil ile gerçeklik kazanmaktadır. Barthes'a göre göstergebiliminde dil her yeredir ve baştan çıkarıcıdır. Barthes'a göre göstergebiliminin konusu her türlü göstergeler dizgesidir. Görüntüler, jestler, törenlerde ve protokollerde görülen tözlerin bir dil oluşturmasına kadar müzik de anlamlı dizgeler oluşturmaktadır ve göstergebiliminin bir konusudur (Barthes, 1979: 1).

Barthes, göstergebilimin ilkelerini yapısal dilbilimden kaynaklanan dört başlık altında ele almaktadır. Bunlar, **dil ve söz, gösteren ve gösterilen, dizge ve dizin (dizi / dizim), düzanlam ve yananlamdır**. Göstergebilimin en önemli alanı olan anlamlama adı altında toplanabilen düzanlam ve yananlamla ilgili bölüm olarak gösterilmektedir. Bunlar ise Roland Barthes'ın göstergebilim anlamlandırma kuramına dayanmaktadır. Barthes'a göre, düz anlam gösterenin neyi temsil ettiği, yan anlam ise gösterenin nasıl temsil edildiğini göstermektedir. Kavramlar, birinci aşamada gerçek dünyanın (gösterilen) zihnimizdeki soyutlanmış, genelleştirilmiş karşılıklarını temsil etmektedir (gösteren). Çözümlemede Barthes'ın anlamlandırma yaklaşımına, Saussure'nin gösterge-gösteren ve gösterilen, Pierce'in ise belirti, simge ve ikon üçlüsü destekleyecektir.

Göstergebilim çalışmalarının birçok farklı disipline uygulanarak daha geniş yelpazeye ulaşması iletişim, enformasyon ve sinema alanında da çalışmaların önünü açmıştır. Christian Metz, Peter Wolen, Roland Barthes, Algirdas J. Greimas gibi kişilerin çalışmalarıyla anlam üretimi açısından çok güçlü olan sinema ile göstergeler arasındaki ilişkiyi temel alınarak bir kuram oluşturulmuştur. Göstergebilimcilerin yazılı ve sözlü dil anlayışını yeniden tanımlayarak sinemanın kendi dinamikleriyle bir dil olarak düşünülmesini öne atmışlardır. Her ne kadar sinemada görüntü ile gösterdiği arasındaki özdeşlik

göstergebilimcilerin dil göstereni ve gösterileni anlayışına uymasa da sinema da bir dildir. Çözümlemesi gereken bir sistemdir. Metz'in ifadesiyle "Bir filmi, onun sistemine dair bir bilgimiz olduğu için anlamayız, aksine filmi anladığımız için onun sisteminin bilgisini elde ederiz. Başka türlü söylersek, böylesi iyi öyküler anlatması sinemanın bir dil olması nedeniyle değildir, böylesi iyi öyküler anlattığı için dildir (Metz, 1974:47)". Kısaca sinema fazlasıyla anlaşılması kolay ama açıklanması zor bir sanattır. Sinema göstergebilimi, sinemanın yaptıklarını nasıl yaptığını tanımlamaya yardımcı olan mantıksal ve çoğunlukla aydınlatıcı bir sistemdir.

Barthes'ın ifadesiyle sinemada anlamın iletimi görüntü ve seslere yüklenen temel (düz) ve yananamlarla gerçekleştirir (Adanır, 2012). Göstergelerin birincil, dolaysız, en bilinen anlamı olan düzanlamdan çok, göstergenin ikincil, dolaylı, göstergenin akla getirdiklerinden, çağrışım gücünden doğan yananlam, aslında filmdeki göstergelerin neyi ifade ettiğini barındırır. Düzanlamın filmin yananlamını seyirciye taşıma görevi vardır. Örneğin savaş filmlerindeki askeri üniformalar ve omuzlardaki, kollardaki nişanlar düzanlamda rütbe göstergesidir ancak yananlamda kahramanlık, erkeklik, kan, vahşet, ölüm, şehitlik, gazilik, vatan savunması, peygamber ocağı, kurallar, disiplin, emirler, cesaret ve benzeri anlamları içerebilir. Bu imgenin taşıdığı yananamlar, birinde uyandırdığı duygu ve fikirler, seyircinin genel ya da özel anlamda savaşa karşı tutumuna, bakış açısına göre çeşitlilik gösterir. Bu iki kategori anlam üretimi ve aktarımında birbirinin dayanağıdır.

Anlam aktarımında, aynı türden ortak özelliklere sahip birçok birimin oluşturduğu düzlemlerden seçilen diziler ve bu dizilerden ortak yanları olan, birbirini çağrıştıran öğelerin seçilip birleştirilmesiyle oluşturulan dizimler çok önemlidir. Sinemada bu seçme (dizisel) ve birleştirme (dizimsel) uygulamaları, karşıtlıkları **görüntü, ses, müzik, diyalog, çekim, oyunculuk, kamera bakış açıları, ışık, parlaklık ya da matlık, kasvet, uzam ve zaman, eş ve art zamanlı uzam ve zaman seçimi, mizansen, kurgu, sahne, dekor, sekans** gibi araçlarla yapılır. Yönetmen anlam aktarımını gerçekleştirmek için dizisel ve dizimsel kategoriden yararlanır. Bazen bir görüntünün uzak ya da yakın çekimleri sözcüklerden çok şey anlatabilir. Filmin ne anlama geldiğinde dizi ve dizim önemlidir. Yönetmenin ne çektiğinden öte bunun nasıl çekileceği, çekmek için yapılan seçilme boyutu yani **dizisel** ve bu seçim sonucunda ortaya çıkan çekimin nasıl sunulacağı, kurgulanacağı yani **dizimsel** boyutudur. İşte kurgu dediğimiz kategori anlamlandırma adına incelenmesi gereken **dizimsel kategoridir**.

Sinema anlamlandırma önemli unsurlardan biri de kodlardır. Sinemanın yapısı kodlarla tanımlanır. Geniş kodlar yelpazesi filmin anlamını dışa vurma bir araçtır. Toplumun inançlarının, kültür birikimlerinin anlamlandırma aracı olarak kullanılmasının yanında sinemasal kodlar dediğimiz bu sanatın doğurduğu kodlar da önemlidir. Korku filmle-
rindeki yakın çekim ölüm sekansları, insanın özeli olan banyo anının genellikle buğulu çekimi gibi.

Özetle sinema anlamlandırma unsurları olarak, gösterge, gösteren ve gösterilenler, düz ve yan anlamlar, simge, ikon ve belirtiler, metafor ve metonimiler, yani benzetme ve çağrışımlar, dizisel-dizimsel seçme ve birleştirmeler, kültürel ve sinemasal kodlar, mitler, zıtlıklar gibi başlıklar çözümleme yapılırken kullanılacaktır.

2. Filmin Göstergibilimsel Çözümlemesi

Görsel 1: Filmin Türkçe, Rusça ve İngilizce hazırlanmış afişi.

2.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Akan Sataev / Senaryo: Timur Caksılıkov ve Aliya Nazarbayeva

Yapım Yılı: 2019, 150 dakika / Yapımcı: Kazak Film

Tür: Tarihi Destansı Drama (Tarihiy Epikalık Drama) / Biyografi

Oyuncular: Almira Tursın, Murat Bisenbin, Azamat Satıbaldı, Berik Aytcanov, Adil Akmetov, Hassan Mesut, Saltanat Serkebaeva, Leah Fomina, Azamat Satıbaldı ...

Başrol diyebileceğimiz bazı oyuncuların **görselleri** aşağıda verilmiştir:

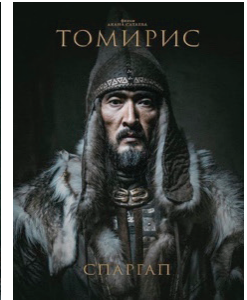
Argun, Dakh (Saki) kabilesinin Lideri, babası, Adil Akmetov

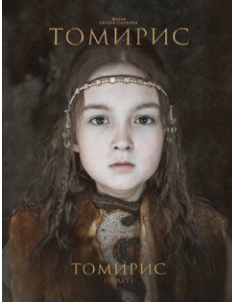
Kiros, Pers Kralı Hassan Mesut

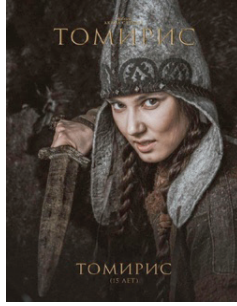
Kraliçe Tomiris Almira Tursın

Spargap, Massagets lideri, Tomiris'in Murat Bisenbin

Tomiris, 10 yaşında
Leah Fomina

Tomiris 15 yaşında
Saltanat Serkebaeva

Kurtun, Spargap'ı
öldüren hainlerinden
Berik Aytcanov

Kavaz, Spargap'ı
öldüren hainlerinden
Azamat Satıbalı

Görsel 2: Tomiris Filminin öne çıkan oyuncuları

Filmin tanıtımında kullanılan başrol oyuncu görsellerine bakıldığında özellikle Tomris görselleri çok etkileyicidir. Filmin genelinde hakim olan özgüveni yüksek, cesur, korkusuz, **maskülen** tavırlarıyla etkileyici Tomris karakteri, gerek küçüklüğünü gerek ergenliğini gerekse yetişkin dönemlerini karşılayan görünsel göstergeleriyle filmin geneli hakkında ipuçları vermektedir.

2.2. Filmin Kısa Özeti

Yukarıda da değinildiği gibi film, Antik Yunan Tarihçisi Herodot'tan alıntı yapan ünlü filozof El-Fârâbî et-Türki'ye dayandırılıp, M.Ö. 6. yüzyılda yaşayan Türk tarihinin en büyük kadın hükümdar ve savaşçısı Saka / İskit Türklerinin Başbuğu Tomris Hatun'un hayatı ve mücadeleleri etrafında inşa edilmiştir.

Tomris, annesini doğumundan hemen sonra kaybeder. Babası Spargap tarafından küçük yaştan itibaren bozkırın zor şartlarına, hayat mücadelesine göre yetiştirilir. Ok atma, kılıç kullanma, avlanma gibi bir çok özellikleri erken çocuk yaşta babasından öğrenir. Dönem itibarıyla hayatta kalmak ve düşman kabilelerle yüzleşmek için savaş sanatı konusunda eğitim çok önemlidir.

Tomris annesinden sonra babasını da, reisliğini çekemeyen, farklı hırsları olan, Kurtun ve Kavaz gibi hainler tarafında bir gece baskınında kaybeder. Babası kendisine sadık dostlarından kızını kurtarmalarını ister ve hainleri kendi üzerine çekip kızının kurtulmasını sağlar. Tomris bir grup insanla kaçıp çölleri aşarak ormanlık alanlarda saklanır. Annesi ve babası olmayan bir yetimdir ve içinde hiç dinmeyen aç alma ateşiyle büyür ve genç bir kız olur.

Tomris'i de alıp kurtulanların başına ödül koyulmuştur ve yerleri tespit edilir. Ormana tıklıp kalmaktan sıkılan Tomris'in kampı terk ettiği bir akşam, kelle avcıları kampı basıp herkesi öldürürler. Sabah kampa geldiğinde katledilmiş halkını gören Tomris he-

men katillerin peşine düşer ve hepsini öldürür ancak kendisi de ağır yaralanır. Yaralı bir şekilde atını binmeyi başarır atı onu baygın bir şekilde bozkırdaki bir kabilenin topraklarına getirir. Sarmatyalı olarak geçen bu kabile, kadın askerler ve kadınların erkeklerle beraber yaşamın her karesinde yer almasıyla öne çıkar. Nerdeyse "Amazon" denebilecek bir demografisi vardır. Burada, Şaman şifacıların yardımıyla uzun ve zorlu bir tedavi sürecinden sonra iyileşir. Annesinin yüzüğünü parmağında taşımasından dolayı asil bir kandan geldiği anlaşılan Tomris'e Sarmatyalı'lar gereken ilgiyi gösterirler. Orada büyür ve gerçek bir savaşçıya dönüşür.

Bir gün bozkır kabilelerinin toplandığı bir toyda babasını öldüren ve kendisini kabilesinden kaçmak zorunda bırakan düşmanlarını görür. Düşmanlarıyla yüzleşmek ve ailesine ait her şeyi geri almak ister. Sarmatyalı'lardan, düşmanları, Tomris'i isterler ancak alamazlar. Sonuçta kardeş kabileler arasında savaş çıkar. Kendisini destekleyenlerin başında savaşa giren Tomris, savaş alanında öne çıkarak, düşmana babasını öldüren Kurtun ve Avazla birebir savaşmak istediğini, kazananın savaş meydanını terk edeceğini söyler. Rakipleri bunu kabul eder ve Tomris kendi eliyle savaş arenasında iki düşmanını öldürür ve savaş fazla can kaybı olmadan sonuçlanır. Tomris kabilesine, evine, kabile liderliğine kavuşur. **Gerek dirayeti, gerek cesareti, gerekse aklıyla halkının güvendiği bir liderdir artık.** Dakh (Saki) kabilesinin lideri olan Argun, yiğitliği, cesareti ve Tomris'e duyduğu aşk ve sadakatle onun kocası olur. Bundan böyle birlikte Saks - Massagets kabilelerine liderlik yapacaklardır. Çocukları olur. Bozkırda birlik, sakinlik ve huzur hakimdir.

Süreç içerisinde dönemin güçlü imparatorluğu Persler ve başındaki Kiros topraklarını genişletmek, bozkır kabilelerini kontrolü altına almak istemektedir. Elçiler gönderir. savaşmadan kabilelerin biatını bekler. Takiben, İmparator Kiros kabile liderlerini sarayına davet eder. Tomris gelen elçilerin tavırlarından, söylemlerinden hiç memnun değildir. Ancak kabile reislerinin savaşmak istememeleri, barış istemeleri ve davete icabet etmek istemeleri karşısında genel temayüle uyar ve Kiros'un davetini kabul eder. Heyetin başında eşi Argun bulunmaktadır. Heyete oğlu da katılır. Ancak Kiros tarafından hepsi kalleşçe katledilir. Kocasını ve oğlunu kaybeden Tomris eline aldığı kılıcıyla kendilerinden çok ama çok güçlü olan Perslere savaş açar. Bizzat ordusunun başında savaşı yönetecektir. Savaş planını hazırlar. Tek yol Kiros'u en hızlı şekilde öldürüp güçlü Pers ordunun dağılmasını sağlamaktır. Planı, çok büyük kayıplar verseler de, amacına ulaşır. Kiros öldürülür. Hem sevdiklerinin öcünü almış hem de kabilelerin Pers esaretine girmesini engellemiştir. Bu büyük savaş dilden dile dolaşarak efsanleşmiştir.

Bir kadın hükümdar olarak Tomris, **gösterdiği dirayet, cesaret, tutku ve hırs, askeri deha, liderlik vb. bugün bile hala örnek gösterilen, ilham verici hikayesiyle efsanevi bir kahramandır.**

2.3. Filmin Görüntüsel Anlatımı

Görüntüsel anlatım, filmi anlamlandırmada öne çıkan sekansların tespiti ve yorumlanmasıdır. Filmde uzam olarak uçsuz bucaksız bozkır, çöl ve bazı ormanlık alanlar öne çıkmaktadır. Tozlu, rüzgarlı bozkırların yanı sıra çağlayanlarıyla ormanlık alanlar, zor şartlarıyla çöl ve çölü sınırlandıran deniz nitelikleriyle filmde yer almıştır. Filmin başından sonuna kadar tüm kurgusuyla Tomris'e odaklanma mevcuttur. Doğumu, annesini kaybetmesi, bir erkek edasıyla babası tarafından yetiştirilmesi, babasının ölümünü, hainliği ve sadakati görmesi, kaçırılıp kurtarılması, saklanarak geçirilen onca yıllar, ödül avcılarının babasının dostlarını kurban vermesi ve onlarla olan mücadelesinde yaralanması, genç bir bayan olarak kadınların erkeklerle başa baş yaşadığı, Sarmatyalı'ların ona yardım etmesi, yeniden hayata tutunması, gençliği, babasının düşmanlarıyla karşılaşması, onları kendi elleriyle öldürmesi, Dakh (Saki) kabilesinin en seçkini Argun ile evlenmesi, eşiyile birlikte bozkır kabilelerine liderlik yaparak kardeş birlikteliğini sağlayıp, huzuru ve barışı inşa etmesi, Pers Kralı Kiros ile olan mücadeleleri, kocasının ve oğlunun Kiros tarafından kallesçe öldürülmesi, Kiros'la savaşı, ordusunun başında onu yenip efsanelleşmesi esasen filmin olay örgüsünü şekillendirmiştir. Bu olay örgüsü paralelinde filmin içinden seçilen **görüntüsel göstergeler şunlardır:**

Görsel 3: Bozkırda yer alan dönemin Saks ve Massaget kabilelerinin yaşam alanlarını gösteren görsel.

Bugün üzerinde Türkmenistan, Güney Kazakistan ve Doğu Özbek topraklarının yerleştiği bu coğrafya, Siriderya ve Amuderya nehirlerinin beslediği Aral gölü ve çevresidir. Her ne kadar Aral gölü ihtişamını kaybedip kurumayla mücadele etse de bu bölgeler Tomris devrinde de günümüzde de Türk yurdu. Filmin başında geçmişle bugünü, zihinlerde birbirine bağlama adına bu haritanın yer alması önemli bir iletidir. Bu topraklardaki çok farklı coğrafi altyapı filmde sergilenmiştir. Nehirler, deniz, ormanlık alanlar, çöllük bölgeler ve insana ummanları hatırlatan geniş bozkırlar.

Görsel 4: Tomris'in doğumu ve annesinin ölümü.

Doğmasıyla birlikte annesini kaybeden ve öksüz kalan Tomris ve elinde küçük bir bebek ile Spargap. Spargap'ın eşinin ölümüyle yüzleşme anı. Hüzünle birlikte kaygıyı da aynı zamanda beden diline hakim kılan bir sekans. Doğum ve ölüm karşıtlığının göstergesi.

Görsel 5: Tomris'in babası tarafından erkek gibi yetiştirilmesi.

Spargap çok sevdiği eşi Bopai'yi doğum sırasında kaybetmesinden sonra Tomris'in bakımı, eğitimi ve bozkırın zor şartlarına uygun bir asker gibi yetiştirilmesi ona düşmüştür. Hem kendisini savunmak, hem avlanmak hem de babasının gelecekteki temsilcisi olarak Tomris hırslı bir şekilde uygulama aşamasındadır.

Görsel 6: Tomris'in çocukluğu ve ergenliğinden ok ve yay hakimiyetini gösteren iki görsel.

Her iki görselde de özgüveni yüksek, bir savaşçı duruşu sergileyen, ihtişamlı bakışıyla etkileyici bir karakter. Ok ve yayı kavrayışında gücün görüntüsü hakim. Filmde bu keskin bakışlar bir çok karede kullanılmıştır. Bazen korkutucu bir özelliğe bürünen ve bu yönüyle de düşmanları ürküten bakış görseli.

Görsel 7: Yaralı Tomris, Sarmatyalı şifacı kadının elinden ilaç içerken.

Filmde en önemli dönem noktalarından biri Tomris'in yaralanması ve atının üzerinde bozkırın içinde ilerleyerek Sarmatya kabilesinin kadın savaşçılarına eline düşmesi ve onların sahip çıkmasıyla sağlığına kavuşmasıdır. Annesinin ona bıraktığı dörtlüneli koşan geyik sembolü yüzük ona olan ilgiyi artırmış ve sağlığına kavuşmuştur. Çok ağır yaralı olmasına rağmen Sarmatyalı şifacı şaman tütsü buğusunun kapladığı çadırda dualar ederek hazırladığı ilaçlarla Tomris'i ayağa kaldırmıştır.

Bu kabileden kendi yaşlarında savaşçı kadınların varlığı onun yetişme tarzına da uygundur. At binen, kılıç kuşanan, güreş eden, ava çıkan, savaşan bu kabilenin kadınları Tomris'e adeta ilaç olmuştur. İyileştikten sonra kendisini tanıtmış ve bu kabileden destek görmüştür. Babasının başına gelenleri bilen kabile ileri gelenleri Tomris'i sahiplenmişlerdir. Tomris de kadın savaşçıların arasına dahil olmuştur.

Görsel 8: Tomris, Sarmatya'lı savaşçı, amazon genç kadınlarla beraber...

Bozkırda kadınların erkeklerden geride kalmayarak yaşamın her türlü zorluğuna hazırlıklı savaşçı, uluslararası terminolojiyle amazon genç kadınların beden dilleri, oturuşları, birbirlerine bakışları, Tomris'e odaklanmaları vb. görsellerin ilgi çeken tarafları olarak öne çıkmaktadır. Genç Tomris kan kardeşi olabilmek için kanını boynuz kemiğinden yapılmış kımız kasesinin içine damlatmaktadır. Hepsi o süttan içecek ve kan kardeşi olacaklardır. Her halleriyle erkeksi tavır sergileyen bir grubun görseli.

Görsel 9: Tek başına bozkırın ortasında yumruğu sıkılı Tomris ve filmde sıkça dikkat çekilen yüzük.

Babasının öcünü almak ve kabilesine tekrar kavuşma hırısının sıkılı yumruk haline geldiği ve sonrasında yürekten yapılan yeminin sekansı. Ona sürekli yaşadığı acıları hatırlatan geyik sembolü yüzük görseli. Yüzük, ona hem annesinin hatırası hem de onun için mensubiyet göstergesi. O yüzük, hem daima parmağında olacak hem ölen annesini, öldürülen babasını hatırlatacak hem de intikam yolunda cesaret verecek.

Görsel 10: Düşmanlarıyla karşılaşma sekansı.

Yıllardır içinde büyüttüğü öç alma hayaliyle yaşayan Tomris'in, gözlerinin önünde babasını katleden Kurtun ve Kavaz'ı, Sarmatya kabile liderinin yeni doğan çocuğu için verdiği toyda, gözlerinin içine kin ve nefretle bakacak kadar yakınlaştığı an. Arkadaşıyla düşmanlarını konuşurken Tomris'i gören düşmanları da kendi aralarında onu konuşmaktadır. Bu sekanslar filmin bundan sonraki kurgusunun da belirleyicisidir. Karşılıklı düşmanca bakışların birbirlerini etkilediği, yakın çekim seçkisiyle ortaya konan geçişler.

Görsel 11: Ordusunun başında tüm cesaret ve vakarıyla Tomris

Babasının düşmanlarına karşı kendisini destekleyen kabilelerle birlikte engin bozkırın ortasında adalet peşinde Tomris ve ordusu. Arkasında kendisine inanan ve çoğunluğu erkeklerden oluşan bir ordu ve onların önlerinde onlara zafer vaat eden, kendinden emin, kartal bakışlı, korkusuz bir lider. Bozkırda kabileler arasındaki anlaşmazlıkta kullanılan çözüm yöntemi savaş. Bu savaş, bozkırda, birlikteliğin, adil yaşamın ve paylaşımın, huzurun vb. başlangıcı olabilir.

Görsel 12: Tomris ve düşmanlarının karşı karşıya geldikleri sekanslar.

Tam bir lider tavrıyla, kardeş kanının akıtılmasını engellemek adına düşmanlarıyla karşı karşıya gelerek öcünü almak isteyen Tomris. İki ordu karşı karşıyayken, savaş çığlıkları atılırken cesaretle düşmanın önüne çıkıp Kurtun ve Kavaz'la karşılaşmak ve savaşı binlerden üç kişiye indirmek isteyen Tomris. İki düşmanını birden keskin kılıcıyla tanıştıran bir genç kadın. Yüreğindeki intikam ateşini söndürüp, savaşı bitiren, genç, savaşçı bir kadın. Tüm gücüyle ve varlığıyla saldıran ve savaş yeteneğini gösteren genç bir kadın. Bir daha açılmayacakmış gibi sıkılan dişler ve korkutucu gözler. Düşmana hiç ama hiç acımadan vurulan kılıç darbeleri. Nihayetinde alınan intikamın sekansları.

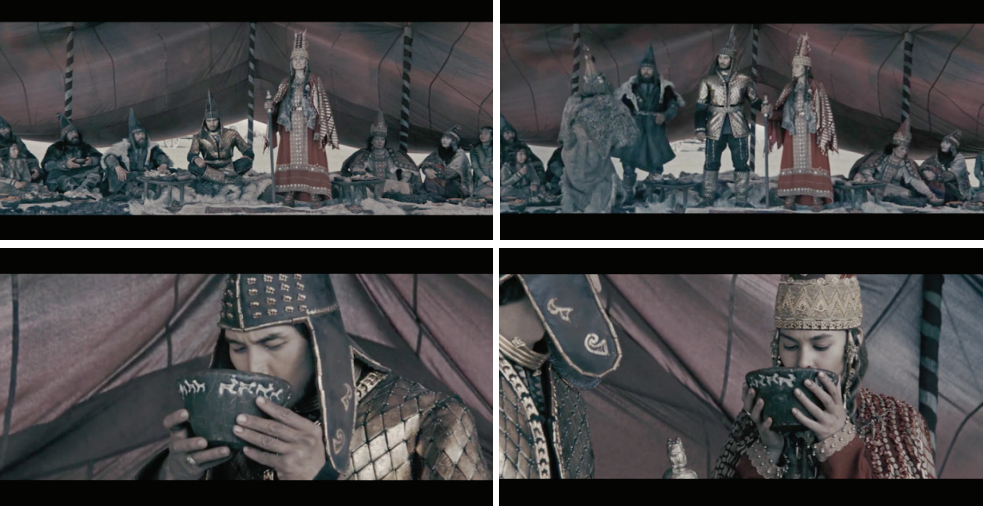
Görsel 13: Kabilesine kavuşması ve hak ettiği tahta ulaşması görselleri.

Babasının katledilmesine şahitlik ettiği gece, kaçırılarak ölümden kurtarılan Tomris, başı dimdik, kendisine ait olanı, baba emanetini geri almak için kabilesine döner. Bu dönüş onun ve ailesinin haksızlığa uğradığına inanan tüm bozkır kabilelerinin ve kendi kabilesinin ileri gelenlerinin desteğiyle gerçekleşir. Şamanların dualarıyla kutsanır. Halk onu coşkuyla karşılar. Kurtun ve Kavaz'ın ailesi kabileden atılır. Küçük yaştaiken babasıyla şakalaştığı tahta yine şamanın dualarıyla oturur. Elinde liderlik asasıyla tam bir dirayet örneğidir. Atının üstünde tüm vakarıyla kabilesiyle karşılaşması, onu karşılayan halkına seslenişi, taht odasına gidişi, engin bakışları, etrafına güven ve ümit aşıl原因an tavırları, tahtta oturduğundaki ciddiyet, beden dilindeki özgüven, çevresiyle dilsel ve görsel iletişimindeki seçki vb. dikkate değer sekanslardır.

Görsel 14: Müstakbel eşiyile paylaştığı yemek ve savaş...

Hem yetiştirilme tarzı hem de hayatın zor şartlarının şekillendirdiği çok sert bir bozkır karakteri olan Tomris, aşkı da efsanevi yaşamının içine dahil etmiştir. Dakh (Saki) kabilesinin cesur lideri Argun ile olan aşkı, nihayetinde evliliğe uzanır. Savaş meydanında mücadele ederken birbirlerine hayranlıkları artan bu ikili, aynı zamanda tam bir ruh ikizidir. Tomris, tüm ruhu ve bedeniyle, korkusuzca, ölümüne savaşan ama aynı zamanda güzelliğin ve zarafetin timsaliyse, Argun da bir o kadar bu özellikleri taşıyan, görkemli olduğu kadar sevgi dolu bir karakterdir.

Görsel 15: Argun ve Tomris'in düğün görselleri

Görsel 16: Pers sarayına gidiş için ayrılış...

Bozkır topraklarına göz koyan Pers devletiyle karşılaşma. Tomris'in kader çizgisinin keskin değişime uğradığı kesitler. Pers kralı Kiros'un kalles oyunları ve yine savaş yine kan. Kocasını, Pers sarayına barış ve huzur için, korku ve endişe içinde uğurlayan bir anne, bir eş. Kocasını Argun ve Spargap'ı son kez gördüğünü yüreğinde hisseden ve arkalarından hüznle bakan, çaresiz bir kadın, bir lider.

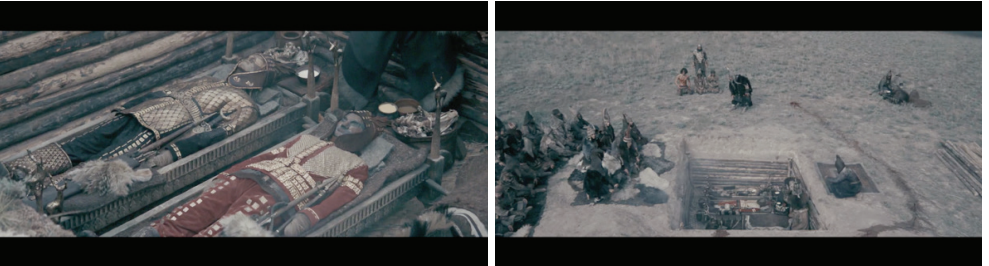
Görsel 17: Argun, oğlu ve beraberindeki ekibin öldürülmesi...

Tomris'in dünya tarihinde yerini alıracak büyük savaşın sebeplerinin tezahürü. Eşi Argun ve genç oğlu Spargap'ın ansızın eğlence ortasında yapılan bir baskınla acımasızca, kalleşçe öldürülmeleri ve yan yana can verme sekansları. Barışçıl bir ziyaretin, Perslerce hain bir pusuya çevrilip Saks - Massagets kabile temsilcilerinin katledilme görselleri. Cesur insanların bu denli korkakça öldürülmeleri, barış şöyle dursun "elçiye zeval olmaz" müessesinin hiçe sayılması, savaşı kaçınılmaz kılan bir durumdur. Aslında savaşın sebebi ni bu olaya bağlamak da önemli bir yaklaşımdır. Sinsilikle-doğruluk ve dürüstlüğü, cesaretle - korkaklığın, barışla - savaşın, ölümlerle - yaşamın karşıtlıklarının göstergesi sekanslar.

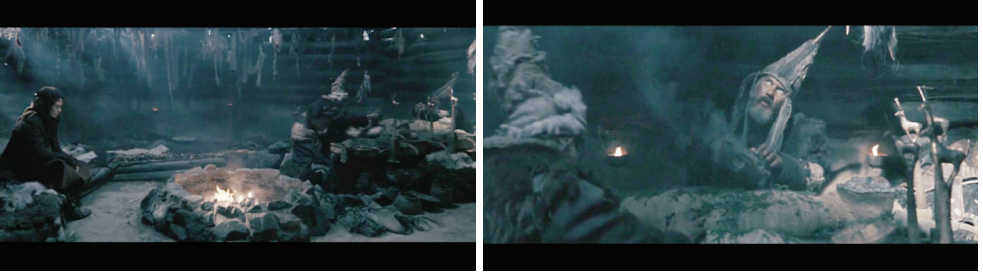

Görsel 18: Kocasının ve oğlunun katledilmesi sonrası Tomris'in üzüntü ve yası...

Ölüm canlıların onulmaz gerçeğidir. Ancak beklenmedik ve hak edilmedik ölümler, genç insanların ölümleri, dostların hainlikleri ve düşmanın kalleşliği sonucu meydana gelen ölümler vb. yüreklere çöker ve acısı ağır olur. Tomris her ne kadar eşini ve oğlunu uğurlarken içinde ağır bir kuşku taşısa da onların hak etmedikleri bu ölüm sonrası tüm o korkusuz ve delici bakışlarıyla zihinlerde yer edinen tavırları, özgüven kokan ve dirayetli duruşunun yerini acı, gözyaşı ve ıstırap almıştır. İnsanlardan uzak acısını yaşamaya dikkat etmesi de önemli bir metanet ve irade göstergesidir. Karalar giyen, karalar bağlayan Tomris'in ruhunu da pişmanlık, acı, intikam, özlem vb. kaplamıştır. Tüm beden dili bunu desteklemektedir.

Görsel 19: Kocasının ve oğlunun naaşlarının hazırlanıp gömülme töreni görselleri...

Şamanın gömülme üzere naaşları dualarla, tütsülerle hazırlanması, en güzel kıyafetlerin giydirilmesi, ruhlarının huzura kavuşması için yapılan ayin. Ortada yanan ateş, cesetlerin mumyalanması, geyik sembollerinin varlığı, loş bir ortam, şamanın şekilden şekile girerek yaptığı ritüeller, Tomris'in acıyla iki büküm olmuş varlığı ve akan göz yaşlarıyla gerçekleşen hazırlığı izlemesi vb. hem acının büyüklüğünü hem de dönemin kültürel kodlarını içermesi bakımından çok önemlidir.

Heredot, bozkır kültüründe, genellikle üzerine toprak yığılarak yapılan karakteristik mezar yapılarından yani kurganlardan bahsetmiştir. Mezar yerinin belli olması amacıyla gömü yerinin üzerine, toprak ve çakıl taşı yığılır, yığılan bu toprağın akıp gitmemesi içinse etrafı taşlarla çevrelenirdi. Heredot, İskit krallarına ait kurganlardan, mezarların dörtgen olduğundan, içine çimen yayıldığından ve mezar kapatıldıktan sonra herkesin büyük bir tümsek oluncaya kadar kürekle toprak attıklarını kaydeder (Ökmen ve Erhat, 1973).

İşte bahsedilen kurgan hazırlama tüm detaylarıyla bu görsellerde mevcuttur. Bu ritüel inanılmaz detaycıdır. Ölen kişilerin atından, kullandığı silahlara, bazı özel eşyalarından, yiyecek içeceklere kadar bu dörtgen mezara konur. Hem ölüye ve ölüme gösterilen saygıyı ifade etmesi, hem ölüm sonrası yaşamı da kapsamaması, hem inançların şekillendiği bir ritüel olması hem de mezarların mimari bir kimlik içermesi bakımından **kültürel bir kod** olarak öne çıkartılacak bir uygulamadır.

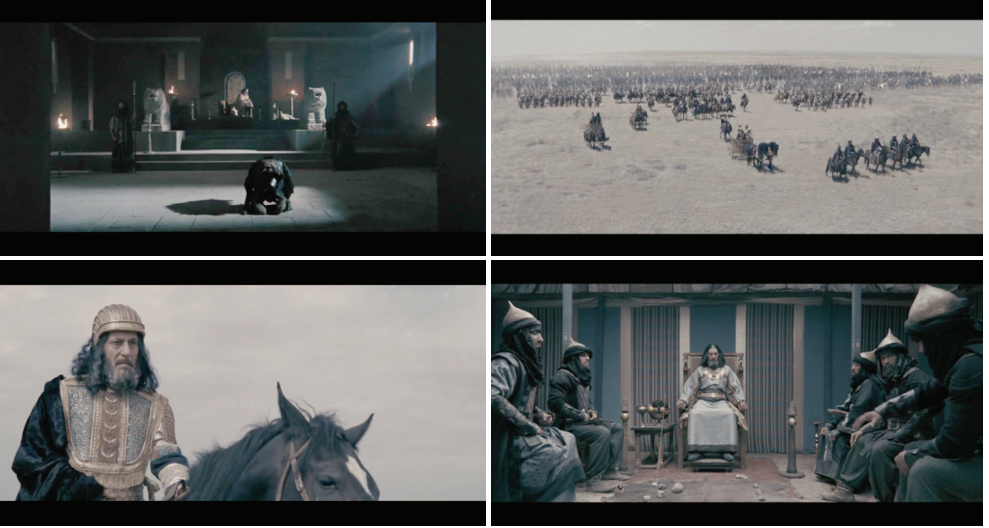
Nitekim, Kazakistan'da, Alma-Ata şehrinin doğusunda ve 50 kilometre uzaklığında akan Issık nehrinin sol kenarında bulunan Esik Kurganı (Issık), tarihi destekleyen bir örnektir. İskit-Saka hakanlarının gömüldüğüne inanılan bu alanda birçok kurgan bulunmaktadır.

Görsel 20: Pers elçisinin ortak hakimiyet anlaşma isteğine kılıçla cevap ...

Pers kralı Kiros'un bozkır halkları üzerindeki planlarını uygulamaya koyan sinsi elçisi Gubar'ın tatlı diline, sahte nezaketine, riyakar tutum ve davranışlarına son veren Tomris darbesinin sekansı. Pers kralının bozkır haklarını kontrolünde tutma, egemenliği altına alma siyasetini bazı kabilelerden destek alarak uygulamaya koyduğu dönemler. Elinde çivi yazısıyla Kiros'un mesajını gösteren elçi görseli dönem itibariyle yazılı iletişime göndermedi ki önemli bir koddur. Ancak sunduğu çivi yazılı ileti samimiyetsiz bir mesajdır. Riyakar tavırlarla yaptıkları hainliği saklama telaşının göstergesidir. Tomris'in eşine ve kocasına yapılanlara en iyi cevabı kısasa kısas yöntemiyle elçinin kalbine sapladığı hançerdir. Bunun savaş ilanı olduğunu da bilmektedir. Bu durum halkına ve kendisine olan güveninin sonucudur.

Görsel 21: Pers Kralı Kiros ve ordusu

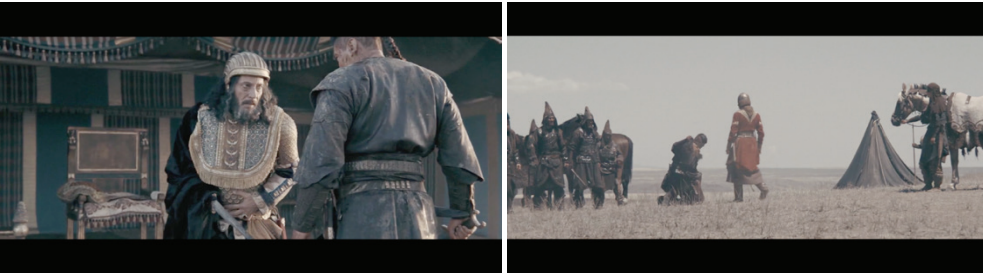
Sinsi planlarla, oyunlarla bozkır halkını kandırıp kontrol altına alamayan Kiros, elçisinin öldürülmesi sonrası göçmen halklara, haddini bildirmek için güçlü bir orduyla sefere çıkmıştır. Kiros'un tahtının ihtişamı, tahtın yanındaki vahşi kaplan, kaplanı kanlı çığ etle besleme anı, habercinin secdeye kapanırcasına gösterdiği saygı, sağında ve solundaki aslan heykelleri, atlı, arabalı gösterişli bir ordusu, atının üzerindeki mağruriyeti vb. gücün göstergesi olarak öne çıkarılmıştır. Yine savaş meydanını gören tepeye kurduğu savaş otağındaki şatafat da gücün tamamlayıcısıdır.

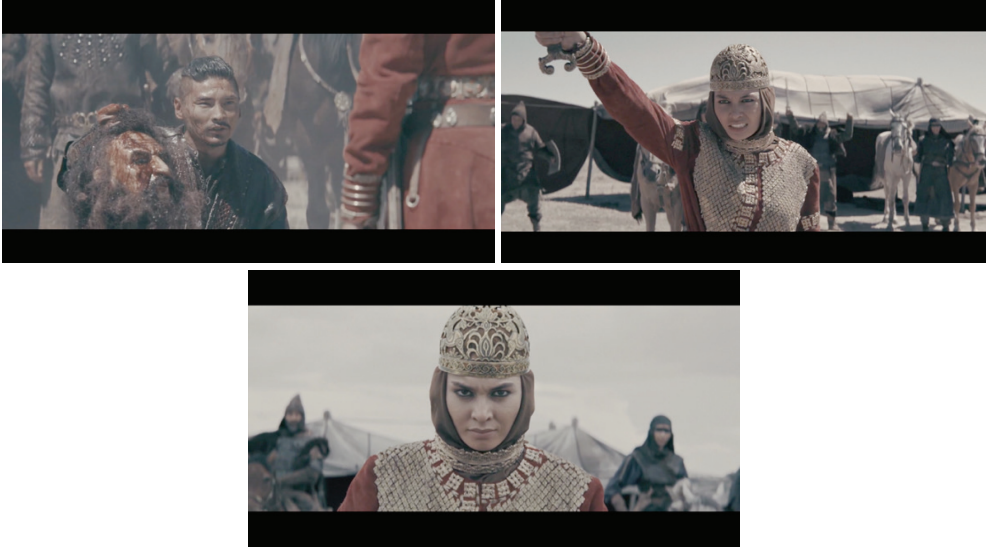
Görsel 22: Tomris ve ordusu

Tomris, bozkır kabilelerini üstün ama istilacı güce karşı bir araya getirmiş ve bir ordu teşkil etmiştir. Bozkırın sert insanlarını, kabilelerin başındaki erkekleri bir kadın olarak emri altına almak başlı başına bir zaferdir. Savaşı ve öldürmeyi erkek geleneği zannedenlere de güzel bir mesajdır. Atının üstünde askerlerine seslenirken üstündeki zırhından, başındaki kalpağına, atının üstündeki ihtişamına, askerlerinin gözlerine bakışından, ses tonuna, kılıcını kavramasından, atının yularını kavramasına, elinde ok ve yayıyla düşmana saldırışındaki çeviklik, cesaret ve irade kokan tavırlarına kadar tüm göstergeler muktedir bir hükümdar, bir komutan belirtileridir. Üzerindeki kıvılcık ve altın sarısının yoğunluğunu oluşturduğu zırhı da bir kadın savaşçıya giydirilecek estetik güzelliğiyle dikkat çekmektedir.

Ordusunda yer alan amazon savaşçıların sık sık kameranın yakın çekimine girmeleri de çok ileti içermektedir. Savaşçı bir kadın komutanın savaşçı arkadaşları.

Görsel 23: Pers Kralı Kiros'un kesik başı ve Tomris'in büyük zaferi

Savaş planını yılanın başını bir an önce kesip, savaşı bitirmek üzerine kuran ve planı uygulayan Tomris, en güvendiği askerleri tarafından kendisine zafer göstergesi olarak sunulan Kiros'un başını kendi kanıyla dolu bir torbanın içinde almıştır. Kendisine aşırı güvenmenin bir şey kazandıramayacağını bir kılıç darbesiyle canından olunca anlayan Kiros ve kesik başı galibiyetin simgesi olmuştur. O dev, düzenli ordu, göçmen bozkır savaşçılarının kılıç, balta, mızrak ve ok darbeleriyle tarumar edilmiştir. Tomris artık bir kadın başbuğ olarak tarihte yerini almış bir efsanedir.

2.4.Dizisel Çözümleme (Filmde Yer Alan Temel Karşıtlıklar): Tomris filminde bir çok seçki / seçme (dizisel) ve bu seçkilerin kurguyla birleştirildiği (dizimsel) boyut mevcuttur. Altta filmin seçilme (dizisel) ve sunulma, kurgulanma yani birleştirme (dizimsel) boyutunu şekillendiren karşıtlıklar belirlenmiştir.

Kadın	Erkek
Dost	Düşman
Halk / Millet	Devlet
Güzellik	Çirkinlik
Adalet	Haksızlık
Yalan	Gerçek
Yaşam / Yaşamak	Ölüm / Ölmek
Evlilik	Bekarlık
Savaş	Barış
Cesaret / Cesur	Korkaklık / Korkak
Ayrışma	Birleşme

Mütevazî	Mağrur
Varlık	Yokluk
Var Olma	Yok Olma
Eski / Geçmiş	Yeni / Gelecek
Hüzün / Elem	Sevinç / Mutluluk
Samimi	Riyakar
Sabırlı	Sabırsız
Kara / Toprak	Deniz / Su
Yönetme	Yönetilme
Birey	Toplum
Yas	Eğlence
Özgür / Özgürlük	Tutsak / Tutsaklık
Genç	Yaşlı
Saygı	Saygısızlık
Yeryüzü	Gökyüzü
Hayvan	İnsan
Güçlü	Güçsüz
Karanlık	Aydınlık
Gerçek	Hayal
Soğuk	Sıcak
Ayrılık	Kavuşma
İhanet	Bağlılık
Sağlıklı	Sağlıksız
İyi	Kötü
Ataerkil	Anaerkil
Güven	Güvensizlik
Fiziksel	Ruhsal
Aç	Tok

Bazı dizisel karşıtlıkları görsel göstergelerle anlamlandırmak da mümkündür:

Sevinç / Mutluluk Hüzün / Elem Yaşamak / Ölmek

Doğmak / Doğum

Ölmek / Ölüm Kadın / Erkek

Görsel 24: Kadın-erkek dizesel ve dizimsel karşıtıkları

2.5.Filmin Gösterge - Gösteren (Düz Anlam) - Gösterilen (Yan Anlam) Çözümlemesi

Attaki tablo, dizesel ve dizimsel eksene göre filmde öne çıkan bazı görtergelerin çözümlenmesini içermektedir. Dizimsel ekseninde herkes tarafından ivedilikle anlaşılan düz anlam tespitleriyle birlikte dizesel ekseninde gerçekleşen yan anlamsal okumalar ve çözümler yer almaktadır. Filmin öne çıkan göstergelerini insan, nesne, eşya, hayvan vb. genel başlıklar altında toplayabiliriz.

		Dizimsel (sentagmatik) /	Eksen Düzanlam	Dizesel (paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yananlam
Görüntüsel	İnsan / Spargap	Massaget-Saks kabile lideri	1. Tomris'in Babası 2.Kızının annesini doğumda kaybetmiş aile reisi 3.Bozkır savaçısı ve avcısı	1.Tomris efsanesinin ortaya çıkışında temel dayanaklardan biri. 2.Şefkatli ve dikkatli bir baba. 3.Bozkırın sert, cesur ve korkusuz savaçılarının göstergesi. 4.Halkına değer veren bir lider.

Görüntüsel	İnsan / Tomris	Bozkır kavimlerinin kraliçesi	1. Argun'un eşi ve Spargap'ın annesi 2. Babasını, kocasını ve oğlunu suikastlere kurban veren bir kadın 3. Bozkırı bir araya getirebilen savaşçı lider. 4. Adı efsaneleşmiş bir kadın lider.	1. Acının yoğurduğu bir ruh. 2. Yüreğinde hem merhamet ve şefkati hem de intikam ve hırsı da barındırabilen efsanevi kişilik. 3. Kadın gücünün, iradesinin, zarafetinin ve güzelliğinin figürü. 4. Gördüğü rüyalarla olacıklardan haberdar edilme gibi mitsel bir boyut kazanan kadın başbuğ.
Görüntüsel	İnsan / Argun	Tomris'in eşi ve kabile lideri	1. Tomris'in kendisine eş ve hükmetme ortağı olarak seçtiği kişi. 2. Bozkır kabilelerinin Tomris'le birlikte etrafında birleştiği lider. 3. Pers sarayında bir tuzak sonucu öldürülen bozkır yiğidi. 4. Tomris'in oğlu Spargap'ın babası.	1. Efsanevi bir kadının maddi- manevi derecesine yakın bir erkek figürü. 2. Tomris'in gözündeki değer. Savaşçının, cesaretin, dirayetin sevginin vb. babasından sonraki temsilcisi.
Görüntüsel	İnsan / Kurtun ve Kavaz	Kabile liderleri.	1. Tomris'in babasını öldüren kabile liderleri 2. Tomris'in kendi eliyle öldürdüğü kişiler. 3. Düşmanla işbirliği yapıp, bozkır kabilelerinin birliğini bozanlar.	1. Kalleşliğin, sinsiliğin, vatan hainliğinin, korkaklığın, kardeş kanı akıtmanın vb. göstergeleri. 2. Kişisel çıkarların doğurduğu olumsuz sonuçların temsili figürler.
Görüntüsel	İnsan / Tiras	Tomris'in sahip çıktığı yetim.	1. Tomris'in en güvendiği insan, kardeşi. 2. Tomris'in büyüttüğü ve kendisinden çok şeyi onda gördüğü kişi.	1. Bir yetimin bir başka yetime sahip çıkması hikayesi. 2. Kan bağı olmasa da can bağıyla bağlanmış kardeş figürü.
Görüntüsel	İnsan / Ada	Tomris'in kabilesinin baş şamanı, baksı.	1. Kabilenin her zaman en önemli işlerinde aklına ve duasına danıştığı kişi. 2. Halkın inançlarını yönlendiren ve inanç ritüellerini uygulayan kişi.	1. İnançın ve temsilcilerinin yani baksıların liderler ve halk gözündeki etkisi, yetkisi ve yönlendirmesi. 2. Şamanizm'in ve şamanların dönemin yaşamında gördüğü değer.

Görüntüsel	İnsan / Sardana	Tomris'in Sarmatyalı'lardan edindiği arkadaşı.	1.Sarmatyalı'ların Amazon genç kadınlarından biri. 2.Tomris'e destek olan genç savaşçı. 3.Savaşlarda gösterdiği mücadeleyle öne çıkan karakter.	1.Vefanın, yoldaşlığın, dostluğun göstergesi. 2.Cesaretiyle, gücüyle, savaş yetenekleriyle, dirayetiyle Tomris efsanesinin önemli figürü.
Görüntüsel	İnsan / Şifacı Şaman	İnsanlara şifa dağıtan kadın şaman	1.Tomiris'in yaralarına şifa olan, onu yaşama döndüren şifacı. 2.Amazon savaşçılarıyla dikkat çeken bir kabilenin kadın şamanı.	1.Şamanların dönemdeki gücü ve etkisi. 2.Kadınların da şaman olarak yer almaları.
Görüntüsel	Nesne	yüzük	1.Tomiris'in geyik motifli annesinden emanet yüzüğü. 2. Tomris'in kim olduğunu çevresine belgeleyen gösterge.	1.Asalet ve liderlik figürü. 2.Geşmişte yaşanmış hüznün, ihanetin, kalleşliğin, hainliğin hatırlatıcısı. 3. Yadigar, kimlik göstergesi.
Görüntüsel	Nesne / Eşya	Ok ve yay	1. Av, korunma ve savaş için kullanılan araçlar.	1.Özellikle avcı -toplayıcı toplulukların yaşamlarının devamı için en önemli silah olmasının vurgulanması.
Görüntüsel	Nesne / Eşya	Uzun kalpak	1.Kalın, uzun, koruyucu, dayanıklı bir başlık. Yünlü hayvan derisinden yapılan ve dönemin her yaştan erkeğin taktığı başlık.	1.Bozkırın soğuğuna karşı direnç kazanma adına giyilen başlık figürü. 2.Kabileleri birbirinden ayıran kıyafet seçkisi.
Görüntüsel	Nesne	Ateş	Evlerin, çadırların tam ortasındaki ısı ve ışık kaynağı.	1.Şamanların etraflarında dönerek dua ettikleri ve destek aldıkları dayanak. 2. Medeniyetin ve yaşam kalitesinin göstergesi.
Görüntüsel	Mekan / Coğrafi alan	Bozkır	Göçebe yaşamın ana alanı.	1. Uçsuz bucaksız haliyle göçmen halkın özgür ruhunun göstergesi. 2. Zor şartların ve yaşamların merkezi.

	Mekan	Orman	Çorak bozkırı sınırlayan ağaçlık alanlar.	1. Düşmanlarından kaçan insanların saklandıkları alanlar. 2. Aynı zamanda bozkır insanları için korkuyla, doğa üstü güçlerle dolu, lanetli alanlar.
	Hayvan	Geyik	Eti için avlanan boynuzlu hayvan.	1. Kabile liderlik yüzüklerine, kalpaklara, kaselere, asalara, takılara kadar işlenen değer ve üstünlük içeren bir sembol. Kültürel bir miras, hatta kod. 2. Yaşamın, var olmanın devamlılığının temel kaynağı. 3. Olmazsa olmaz kutsallaştırılmış bir varlık.
	Hayvan	At	1. Uçsuz bucaksız coğrafyanın kısa zamanda aşılması ve geniş otlaklar ve sürülerin kontrol altında tutulması için gerekli ulaşım hayvanı. 2. Boyların, kabilelerin kendi aralarındaki ve diğer düşmanlara karşı verilen mücadelelerde en gerekli araç. 3. Göçebe halkların sosyal, siyasi, iktisadi, dini ve askeri hayatında en önemli unsurlardan biri.	1. “Atlı kavim”, “atlı kültür”, “atın ehlileştirilmesi”, “at ve ata dayalı kültür” gibi birçok at merkezli kavramın aktarılması. 2. Asil ve özgür ruhların göstergesi. 3. Arkadaş, dost, kurganda yandaş.

Tablo 1. Tomris filminin gösterge okumaları seçkisi.

2.6. Filmde Kullanılan Kültürel Kodlar ve Mitsel Ögeler

Film, İskit-Saka kabilelerinin gelenek-görenek ve kültürel altyapılarını açık ve çağrışımsal olarak başından sonuna kadar bir çok sekansta işlemektedir. Dönem itibariyle inançların, gelenek-göreneklerin ve yaşam şartlarının yön verdiği bozkır halkının bir çok kültürel kodunu filmde görmek mümkündür. İnanç ve inanç eksenli ritüeller, şamanlar ve işlevleri, evlendirme törenleri, doğumu ve ölümü karşılama, ölüm ritüelleri, kadına bakış açısı ve toplumdaki yeri, özgürlük ruhu, mütevazı yaşam, silaha ve ata verilen değer, giyim-kuşam biçimleri, vatanın kutsallığı, doğaya ve vahşi yaşama saygı, ahlaki ve politik

bakış açıları, toy ve eğlence anlayışı, semboller, ateş vb.

Örneğin ölüm ritüelleri. Özellikle önemli kişiler için düzenlenen kurgan denen geniş, büyük ve derin mezarlar tam ayırıştırıcı göndergesel koddur. Filmde Tomris'in eşi ve oğlunun naaşlarının şamanlar tarafından inançlar doğrultusunda hazırlanması, en güzel kıyafetlerinin giydirilmesi, kullandığı tüm silahlarının, atının, ona özel birçok eşyanın kurgana konması, kurganın hazırlanma, yapıma düzeninin özgünlüğü, şamanın gömülme merasimini dualarla yönlendirmesi, hatta ölenin ruhu için kölelerin idam edilmesi, kanlarının akıtılması gibi bir çok uygulama toplumun, ölüm kavramı etrafında zihinlerinde yer edinmiş kodlardır.

Doğum ritüelleri de en az ölüm kadar birçok kültürel birikim içerir. Doğum sırasında şamanların doğumun kolay geçmesi adına, ateşin etrafında, ateşe tuz atarak gerçekleştirildiği dua içerikli tören, doğumdan sonra çocuğun, yüzüne serpilen at sütüyle (kımız) kutsanması, bu işlemlerin kalabalıkların önünde yapılması, doğum sonrası toy verilip en güzel yemeklerin yenilmesi, erkek ve kadınlar arasındaki güreş başta olmak üzere ok atma, at koşturma vb. yarışmalarla şenliklerin devam etmesi gibi daha birçok kültürel birikim ayırt edici kod olarak öne çıkmaktadır.

Doğum, ölüm başta olmak üzere hayatlarındaki her önemli durumda şamanların yer alması bozkır kabilelerinin inanca verdikleri değer ve inanç kültürlerinin tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Avcı göçebe halkın en önemli göstergelerinden olan avlanma sekansları da filmde sıkça yer almaktadır. Özellikle, filmin en başında köpeklerle desteklenen, atların üzerinde, kalabalık bir halde, süreklilikle avlanma şeklinde gerçekleştirilen avlanma, bu kabilelerin yaşam temelleri hakkında net bilgi vermektedir. Hayvanların etyle, sütüyle, derisiyle, kemiğiyle vb. hayatın merkezinde olduğu bir kültür yansıtılmıştır.

Filmde, kadınların törende, toyda, kutlamada, cenazede, yemekte, savaşta vb. erkeklerle beraber karar verici konumda olduklarının vurgulanması da dönemin kadın-erkek ilişkilerindeki kültürel yaklaşımı göstermektedir.

Filmde mitsel öğeler de yer almaktadır. Özellikle Tomris etrafında şekillenen bu öğelerden en önemlisi kartal kanatlı, bir ateş kütlesi şeklinde ihtişamlı bir erkek aslan figürüdür. Tomris'in gelecekte haber almak gibi insan üstü bir özelliği yansıtılır. Başına ya da sevdiklerinin, halkının başına gelebilecek her kara haber öncesi, bu olağanüstü özellikler içeren aslanı rüyasında görmesi, onunla yüzleşmesi, korkuyla uyanması ve gerçek hayatta acı bir sonuçla karşılaşması vb. Tomris'le mitolojiyi aynı başlıkta buluşturur. Örneğin babasının bir gece baskınıyla öldürüleceğini rüyasında görmüş ve babasını uyarmak için gittiğinde gerçekten hainlerin saldırısıyla babası, kardeşleri katledilmiştir. Aynı rüyada aslanı babasının tahtının üstünde karşılar. Burada da yine Tomris'in bu olay sonrasında gelecekte tahta geçeceği de çağrıştırılmıştır ki yine kutsanmış bir figür vurgusu vardır. Alttaki iki görsel bu olaydan iki sekanstır.

Görsel 25: Babasının öldürülmesi öncesi kartal kanatlı, vücudu ateş kaplı aslanla babasının tahtında yüzleşmesi sekansları.

Babasının katillerinden kurtarılarak, bozkırdan kaçırılıp ormanda saklanan Tomris'in ateş saçan kanatlı aslan motifiyle karşı karşıya gelmesi sekansları da, rüyasında olacakların önceden ona bildirildiğinin vurgulanması amaçlıdır. Tomris'e mitsel bir hüviyet kazandıran bu rüyalar sonrasında, sevdiklerinin ölümleriyle yüzleşmesi, acısının katlanması da onu gelecekte yapacağı büyük işlere hazırlayan altyapılardandır.

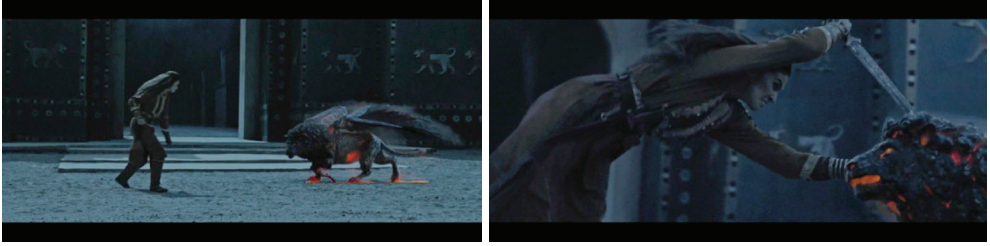
Görsel 26: Tomris rüyasında, yine kanatlı aslanla ormanın derinliklerinde karşı karşıya.

Babasından sonra en sevdiği iki insanın yani kocası ve oğlunun ölümüne delalet eden rüya da, yine aynı aslan figürüyle gerçekleşir. Bozkırın ortasındaki yerleşkede, evinin önünde aslanla gerçekleşen bu yüzleşme de, onu dönemin en güçlü ülkesinin yani Perslerin karşısına çıkartan olayların habercisidir. Hayatı acılarla yoğrulmuş ve hep ayakta kalmış bir kadın vurgusu önemlidir. Yaşamındaki her dönüm noktasında acının yer alması ve belirleyici olması da sıradan bir durum değildir. Normal insanlardan ayrıştırma, kutsiyet atfetme cabasının bir sonucudur.

Görsel 27: Pers sarayına giden kocasının ve oğlunun öldürüldüğü geceki rüyasından sekanslar.

Kocasını ve oğlunu öldüren Perslere açtığı savaşın gecesinde cephede çadırında gördüğü rüya da hem savaşın sonucu hem de Tomris'in gücü hakkında ipuçlarıyla doludur. Tomris'in nerdeyse tüm hayatı boyunca onu korkutan, ona acıyı ve ölümü hatırlatan mitolojik canlıyı, cesaretle karşılaması, mücadele etmesi, onu öldürmesi doğa üstü güçleri devralmasının ve kendisinden çok daha üstün düşmanlarını yok edeceğinin göstergesi olarak öne çıkartılmıştır. Zaferin ve intikamın müjdesidir. Görüldüğü gibi, mitolojik bir varlığı öldüren ve kaderini kendisi belirleyen bir kahraman figürü, öne çıkartılmıştır. Aslanla karşılaştığı mekan pers krallık sarayının önüdür. Bu rüya ona özgüven vermiş ve sonuçta Kiros'un kellesi önüne konmuştur.

Görsel 28: Tomiris'in zaferini müjdeleyen sekanslar.

2.7. Metafor ve Metonimi

Mecazlar, benzetmeler, çağrışımlar sinema göstergebiliminin önemli parçalarıdır. Gerek dilsel gerekse görsel altyapıyla benzetmeler, çağrışımlar yapılarak anlamlandırma güçlendirilmektedir.

Örneğin yüzük sembolü, filmin bir sekansında öne çıkartılır. Yüzük asaletin ve liderliğin göstergesidir. Yani parçanın bütünüle ilişkisi çağrıştırılmıştır. Yüzük aynı zamanda hatırlama, hatırlatma ögesidir. Yaşanılan acı geçmişi çağrıştıran bir parçadır.

Sarmatyalı genç kadın savaşçılar üzerinden, hem amazonlarla, hem kadının o dönemdeki etki ve gücüyle hem de feminist yaklaşımlarla ilişki kurdurmaktadır.

Yine kurgu içerisinde Sarmatyalı kadınların yaralı Tomris'i bulmaları, kendisi gibi savaşmayı bilen, erkeksi özellikler taşıyan yani kendisine benzeyen kadınlarla beraber olması metaforik bir yaklaşımdır.

Babasının katillerini öldürüp kabilesinin başına geçince şaman tarafından eline verilen geyik motifli asa da bütüne gönderme yapan parçadır.

Tomris'in kartal, Kiros'un ise tahtının hemen dibinde kaplan bulundurması gücü çağrıştıran hayvanlardır. Özellikle Kiros'un kendi elleriyle, çiğ etle, kaplanını beslemesi etrafına şahsıyla ilgili korku salıp, zihinlerde çekince oluşturan gönderme içermektedir.

Pers elçisi Gubar, filmde dönem Persler devletinin sinsiliğinin, iki yüzlüğüünün, sahte siyasetinin temsilcisi olarak lanse edilmiş ve göndermelerde bulunulmuştur. Elçi genelin küçük bir nüvesidir.

Elçinin elindeki kil tablet ise yazının kullanıldığına, devletlerarası anlaşmaların kayıt altına alındığına dair dönemin medeniyet ortamına dikkati çekmektedir.

Bozkırda otlayan binlerce atın oluşturduğu sürülerin kadrajda sık sık görülmesi, atın binek, savaş gücü, etinden ve sütünden yararlanılan bir hayvan olarak değerine vurgu yapılırken, Pers devletinden bozkıra gelenlerin özellikle develeri kullanmaları da çöle bir göndermedir.

Bugün, tüm Türk Dünyasında milli spor olarak adlandırılan güreşin, toylarda kadınlı erkekli gençlerin güç göstergesi olarak öne çıkarılması da bu düşüncenin geçmişle bağının oluşturulması adına çağrışım yüklüdür.

Sonuç

Sonuç olarak, “Tomris” filminin, F. de Saussure’nin gösterge anlayışı ve Roland Barthes’in anlamlandırma yöntemi temel alınarak göstergebilimsel çözümlenmesi ve anlamlandırması yapılmıştır. Massagets-Saks kabilelerinin en zor dönemlerinde halkına önderlik eden çok değerli bir kadının, bozkırın kraliçesinin biyografisi başarılı bir şekilde beyaz perdeye aktarılmıştır.

Bu çözümlenme ile filmi oluşturan dizisel ve dizimsel karakter analiz edilmiş, filmde öne çıkan göstergeler belirlenmiş, herkesin ilk planda okuyabildiği düz anlamların (gösterenler) yanı sıra filmde türlü yollarla iletilen yan anlamlar (gösterilenler) çözümlenmiştir.

Filmin başından sonuna serpiştirilmiş Saka/İskit halkının kültürel kodları tespit edilmiş, mitleştirilen unsurlar yorumlanmıştır. Filmdeki benzetme ve çağrışımlara da değinilmiştir.

Filmin çözümlenmelerinde de vurgulandığı gibi, Türk kültüründe kadının yeri çok farklıdır. Toplumsal cinsiyet yaklaşımı olarak kadınlar -bugün bile- ikinci planda görülürken Türkler hakanın yanında ver vermiş, karar mekanizmalarında söz sahibi yapmış, ülkeyi beraber idare etmiş ve filmde görüldüğü gibi hatta hükümdar bile olmuşlardır. Türk kültüründe kadının siyasi ve toplumsal değerinin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir Tomris. Bu yaklaşımı, Göktürk Yazıtlarından Bilge Kağan kitabesinde yer alan şu ifadelerde de pekiştirmek mümkündür: “*Tanrı Türk milleti yok olmasın diye babam İl-teriş Kağan ile anam İl-bilge Hatun’u yükseltti*” (Kafesoğlu, 2015:141). Bugün ilk kaymakam, ilk vali, ilk bakan, ilk başbakan kadın gibi trajedi-komik paylaşımlar yapılsa da geçmişte kadına bakış açısının çok ama çok daha seçkin olduğu görülmektedir.

Filmdeki, Tomris’in at sırtında, bozkırda, gökyüzünü kucaklarcasına kollarını özgürlüğe açtığı, başakların içine sırt üstü yatarak gözlerini göğe dikip yemin ettiği, Amazonların onu at üstünde yaralanmış, yarı ölü bir şekilde bulduğu, muhteşem kıyafetler ve törenler eşliğinde gerçekleştirilen evliliği, yüreğinde sevgiyi hissettiği ve sevdiğine

yansıttığı, düşmanlarıyla göz göze geldiğindeki beden dilinin ve ses tonunun sınır tanımadığı, haksızlığın benimsendiğine inandığı anlardaki isyanını gösterdiği, ölümlerle yüzleşip yalnız gözlerinden değil yüreğinden de yaşlar akıttığı ve savaşı adeta sanata dönüştürdüğü o olağanüstü sahneler, hem kudreti, hem özgüveni, hem özgürlük düşkünlüğünü, hem zarafeti, hem gücü hemde iradeyi göstermesi yönüyle modern kadına rol model olacak önemli kesitlerdir.

Tomris, bir lider, bir kadın, bir anne, bir evlat, bir eş, bir arkadaş, bir örnek karakter vb. olarak tarihin derinliklerin çıkartılıp bu filmle tüm dünyaya servis edilmiştir.

Türk tarihinde "kadın" kavramını, kadının yerini ve gücünü net olarak ortaya koyan bu film, bugünkü bazı saplantılı ataerkil yaklaşımların daha yüksek sesle tartışılmasına da ortam oluşturacaktır.

Kaynakça

- Adanır, O. (2012). *Sinemada Anlam ve Anlatım*, Say Yayınları.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven* (M. Rifat- S. Rifat Çev.) YKY Yay.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri* (M. Rifat- B. Vardar, Çev.) Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çiçek, M., (2016). Göstergebilim ve Sinema ya da Sinema Göstergebilimi, *Kesit Akademi Dergisi*, Y. 2, 3, 25-41.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (S. İrvan, Çev.) Bilim ve sanat yay.
- Guiraud, P. (1990). *Göstergebilim* (Yalçın, M. Çev.) M. Y. Özel Yayın.
- Kafesoğlu, İ (2015). *Türk Milli Kültürü*.
- Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema* (M. Taylor Çev.) Oxford University of Press.
- Ökmen, M., & Erhat E. (1973). *Heredot Tarihi*. Remzi Kitabevi Yayınları.
- Parsa S., (2004) *Film Çözümlemeleri*. Multilingual Yayınları.
- Rifat, M. (1996a). *Homo Semioticus*. 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, M. (2009). Göstergebilimin ABC'si, Say Yayınları.
- Saussure, F. de. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri 1* (B. Vardar, Çev.) Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- <https://www.kanapiya.ru/tomiris-film-2019-obzor/> Erişim tarihi: 05.02.2021.
- <https://kinogo.zone/films/1607-tomiris-film.html> Erişim tarihi: 25.02.2021.